

TURKIYADA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING IJTIMOY VA MADANIY JIHATLARI

O'ktamova Movjuda Ilhom qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada so'nggi yillarda globallashtirilgan raqamli texnologiyalarning Turkiya jamiyatidagi o'рни va madaniyatiga ta'siri to'g'risida ma'lumotlar berilgan bo'lib, bunda raqamli texnologiyalarning Turkiyadagi dastlabki rivoji, raqamli texnologiyalardan foydalanishda path dependencenga bog'liqlik muammolari, uni qabul qilishda madaniy omillarning o'рни, turk jamiyatida Twitter va Instagram platformalarining ijtimoiy ahamiyati hamda mamlakatning 2030-yilga qadar axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi uchun tuzilayotgan yo'nalishlari haqida batafsil yoritilgan. Maqola xalqaro munosabatlar va siyosatshunoslik sohasida tahsil oluvchi talabalar va qiziquvchilar uchun tavsiya etiladi.*

Kalit so'zlar: *Mobil banking, internet, elektron hukumat, Twitter, Instagram, Trendyol*

KIRISH

So'nggi yillardagi dunyodagi raqamli texnologiyalarning rivoji hayratlanarli darajaga yetdi. Bugungi kunda biz foydalanadigan qurilmalarni 1900-yillarning o'rtalarida ishlatilgan qurilmalar bilan taqqoslasak, keskin farq ularni ajratib turadi. Butun dunyo bo'ylab ko'plab aqlli innovatorlar tufayli texnologiya insoniyat manfaati uchun doimo takomillashib elektron va buni qilishda davom etmoqda. Misol uchun, bugungi kunda kompyuter haqida o'ylaydigan bo'lsak, biz silliq, yengil va oson harakatlanadigan qurilmani tasavvur qilamiz. Bugungi kunda kompyuterlar ham juda tez va siz ulardan Internet orqali istalgan turdagi ma'lumotlarga kirish uchun foydalanishingiz mumkin. Texnologiyalarning rivojlanishi raqamli texnologiyalar uchun ham yo'l ochdi. Hozirda dunyo miqyosida elektron ilovalar, platformalar, tibbiyot, iqtisodiyotda qo'llaniladigan texnologik uskunalar va suniy intellektning o'рни keng miqyosda yoyilib insonlar manfaati uchun xizmat qilib kelmoqda. Hozirgi esseda ham Turkiyada raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ijtimoiy ongda qanday shakllanganligi va uning foydasi, madaniy va diniy ahamiyati hamda turk xalqining raqamli texnologiyalarga bo'lgan munosabatini ko'rib chiqamiz.

1. Raqamli texnologiyalarning Turkiyadagi dastlabki rivoji.

Global dunyoda raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiya, sun'iy intellekt, elektronika, ijtimoiy media kabi so'zlar barcha sohalarni qamrab oldi. Bulardan biri sifatida ommalashgan so'zga aylangan «Internet» so'zi aslida 1983-yil yaratildi. Turkiya davlatida esa **Internet**ga ilk qadamning sezilarli davri 2000-yillardan

boshlandi. Ayni shu yili turklar arzon uy internet ulanishlarining joriy etilishi va internet kafelarning keng tarqalishi bilan internet xalq orasida keng yoyildi. 2000-yilda tashkil etilgan *Sahibinden.com* Turkiyaning eng yirik onlayn elektron platformalaridan biri bo'lib, mahsulot va xizmatlarni sotib olish va sotishga oson yo'l ko'rsatishi bilan turk jamiyatida qiziqish uyg'otdi. Hozirgi davrga kelib, 2022-yil elektron holatiga ko'ra, internetdan foydalanuvchilarning miqdori 83,4% ni tashkil etadi. Ammo, 15% shahardan chekka joylarda istiqomat qiluvchi aholi internetdan foydalanish imkoniyatiga emas. Bundan tashqari, Turkiyadagi ***mobil inqilob***ning ham texnologiyaga bo'lgan qiziqishning o'sishini ta'minladi. 2021-yilda Turkiyaga kirib boruvchi smartfonlar soni 60%ga oshdi. Smartfonlar va mobil internetga ulanishning ko'payishi Turkiyadagi iste'molchilarning xatti-harakatlari va biznes operatsiyalarini o'zgartirdi. Masalan, Turkcell tomonidan ishlab chiqilgan BiP Turkiyadagi mashhur xabar almashish va ovozli qo'ng'iroqlar ilovasi bo'lib, guruh suhbatlari, ovozli xabarlar va video qo'ng'iroqlar kabi funksiyalarni taklif etadi. Yildan yilga internetdan foydalanayotganlar soni ortishi davlatni raqamli iqtisodiyot va sanoatga qadam qo'yishiga poydevor bo'ldi. Turkiyadagi turli sohalar samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirish uchun sun'iy elektron, katta ma'lumotlar tahlili va bulutli hisoblash kabi texnologiyalardan foydalangan holda raqamli transformatsiyani o'zlashtirdi. Misol uchun, 2000-yilda tashkil etilgan *Yemeksepeti* onlayn oziq-ovqat yetkazib berish platformasi tavsiyalarni shaxsiylashtirish va yetkazib berish yo'nalishlarini optimallashtirish, mijozlar tajribasi va operatsion samaradorlikni oshirish uchun ma'lumotlar tahlilidan foydalanadi.¹

Raqamli iqtisod ortidan sanoat rivoji, insonlarning texnologik ongi shakllangani sayin onlayn xarid bozorlari tashkil etila boshlandi. *Trendyol*, *Gittigiyor*, *Kepsiburada* kabi onlayn do'konlar an'anaviy bozorlarga bo'lgan qiziqishni biroz pasaytirdi va ular o'rtasidagi raqobatni kuchaytirib yubordi. 2008-yilda tashkil etilgan Trendyol bozori ilovasi orqali hozirda boshqa davlatlar ham elektron xarid qilish imkoniyatiga ega. Alibaba va Amazon kabi onlayn platformalar esa Trendyol uchun raqobatchi bo'lib kelmoqda, ammo Trendyol 16 yil davomida o'zining birinchi o'ringa egaligini saqlab qoldi.

Bundan tashqari, Turkiya moliyaviy inklyuziya sohasida sezilarli yutuqlarga erishdi. Bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini ko'rib chiqsak, Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2017-yilda Turkiyadagi katta yoshlilarning qariyb 69 foizi moliyaviy muassasada hisob raqamiga ega bo'lgan. Bu o'tgan yillardagiga nisbatan sezilarli yutuqlarni ko'rsatadi. Banklar va fintech kompaniyalari tomonidan taklif etilayotgan *mobil banking* ilovalari moliyaviy imkoniyatlar va qulaylikni oshirishga yordam berdi. Bu esa mobil bankingni qo'llash, ayniqsa, yosh demografik va elektron

¹ "The evolution of the digital divide in Turkey". (Elektron manba) URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/jore/issue/76264/1268528> (Murojaat sanasi: 28.04.2024)

aholisi orasida o'sib borishiga xizmat qildi.² Shu bilan birga raqamli to'lovlarga o'tish ham to'lov yechimlarini osonlashtirdi, ammo kiberxavfsizlik bilan bog'liq muammolar aholining noroziligiga sabab bo'lib, ishonchsizlikka olib kelmoqda. Qo'shimcha ravishda, mikromoliya tashkilotlari an'anaviy bank xizmatlaridan foydalanish imkoniga ega bo'lmagan kichik biznes va jismoniy shaxslarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Turkiya mikromoliya institutlarining ushbu kam xizmat ko'rsatilayotgan segmentlarga xizmat ko'rsatishini ta'minlay oldi.³

Turkiyada 2008-yil 20-aprel kuni *Eektron hukumat* tizimi ishlab chiqildi va bu bilan hukumat xizmatni yaxshi darajada oshirib, tizimdagi shafoflik darajasini va fuqarolarning axborot va davlat ma'lumotlariga ega bo'lishlik huquqini ta'minladi. Ushbu saytni yaratishdan maqsad xavfsizlik masalalarini ta'minlash, hukumat va fuqarolar, hukumat va tadbirkorlar o'rtasidagi aloqani yaxshilash edi. Turkiyada moliya vazirligi bilan biznesga soliq va boshqa moliyaviy masalalar bo'yicha hukumat qarorlariga kirishda yordam bergan muvaffaqiyatli misol bor. Gurjuo'g'li shunday deydi: "Moliya vazirligi – Daromadlar boshqarmasi elektron hukumatga o'tish jarayoniga yo'l ochdi. Buning bir misoli, korxonalariga soliq deklaratsiyasini topshirish, balanslarni tekshirish va Internet orqali qoidalarga kirish imkonini beradigan tizimni joriy qilishdir. Bir nechta Sybase Adaptive Server Enterprise (ASE) ma'lumotlar bazalari tomonidan quvvatlanadi va Sybase IQ tomonidan quvvatlanadigan soliq muvofiqi ma'lumotlar ombori tomonidan qo'llab-quvvatlanadi, tizim uning doimiy mavjudligi hamda terabaytlik ma'lumotlarning xavfsizligi va yaxlitligini ta'minlash uchun juda muvaffaqiyatli bo'ldi. Moliya vazirligi Sybase Mirror Activator va Sybase Adaptive Server Enterprise tomonidan quvvatlanadigan biznes uzluksizligi va falokatlarni tiklash tizimlarini ishlab chiqdi va joriy qildi.⁴

E-hukumat xabarlarini tezroq yetkazish, to'lov operatsiyalarini elektron amalga oshirish, og'ir qog'oz tizimidan elektron tizimga o'tish orqali xarajatlarni kamaytirish va korrupsiyaga barham berishni o'z vazifasi qilib oldi. Lekin unutmaslik kerakki, korrupsion vaziyatlarni elektron tuzilishga o'tkazish bilan to'liq yo'qotib bo'lmaydi.

2. Raqamli texnologiyalardan foydalanishda path dependencega bog'liqlik muammolari.

1. Zamonaviy o'zgarishlarga qarshilik:

Turkiyaning an'anaviy biznes madaniyati va byurokratik to'siqlari yangi raqamli texnologiyalarni o'zlashtirishda yangiliklarga qarshilik ko'rsatishiga hissa qo'shishi

² "Total number of active mobile banking customers in Turkey from 2014 to 2023". (Elektron manba) URL:

<https://www.statista.com/statistics/888594/turkey-number-of-active-mobile-banking-customers/>

³ "E-commerce in Turkey - statistics & facts". (Elektron manba) URL: <https://www.statista.com/topics/9411/e-commerce-in-turkey/#topicOverview>

(Murojaat sanasi: 29.04.2024)

⁴ "Advantages and Challenges of E-Government in Turkey". 2020, November. (Elektron manba) URL:

https://www.researchgate.net/publication/346024158_Advantages_and_Challenges_of_E-Government_in_Turkey/link/5fb68e89a6fdcc6cc64abedd/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnNOUGFnZSI6InB1YmxyY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxyY2F0aW9uIn19 (Murojaat sanasi: 29.04.2024)

mumkin. Jahon Iqtisodiy Forumi (WEF) hisobotiga ko'ra, Turkiyaning biznes dinamiklari bo'yicha 141 davlat orasida 54-o'rinni egallashi innovatsiyalarni qabul qilish va yangi texnologiyalarga moslashishda qiyinchiliklar bo'lishi mumkinligini ko'rsatmoqda. Ushbu qarshilikni yengish uchun maqsadli xabardorlik kampaniyalari, innovatsiyalarni rag'batlantirish va raqamli transformatsiya tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash kerak bo'lishi mumkin.

2. Sotuvchilarga qaramlik:

Turkiyaning raqamli bozori telekommunikatsiya, elektron tijorat va raqamli to'lovlar kabi sohalarda bir nechta asosiy o'yinchilar hukmronlik qiladi. Misol uchun, Turkcell, Turk Telekom va Vodafone telekommunikatsiya sohasining asosiy o'yinchilari bo'lsa, Trendyol va Hepsiburada kabi kompaniyalar elektron tijorat bozorida hukmronlik qilmoqda. Bu ustunlik innovatsiyalar va iste'molchilar tanlovini bog'ib, yangi biznes boshlagan tadbirkorlar bilan raqobatni cheklab qo'yishi mumkin.

3. Tartibga solish cheklovlari:

Turkiyaning tartibga solish muhiti raqamli makonda innovatsiyalar kiritmoqchi bo'lgan biznes va tadbirkorlar uchun qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Masalan, litsenziyalash talablari yoki byurokratik qog'ozbozlik kabi kirish uchun tartibga soluvchi to'siqlar yangi biznes boshlovchilar va innovatsion bizneslarning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Bundan tashqari, ma'lumotlarning maxfiyligi va kiberxavfsizlik bilan bog'liq xavotirlar yangi raqamli texnologiyalarga sarmoya kiritishni to'xtatishi mumkin bo'lgan tartibga soluvchi noaniqlikka olib kelishi mumkin.

3. Raqamli texnologiyalarni qabul qilishda madaniy omillarning o'ri.

Turk xalqi mehmondo'stlik, ijtimoiy iliq aloqalar va kuchli oilaviy rishtalarni qadrlaydigan xalq hisoblanadi. Kollektivistik madaniyat turklarning texnologiyaning qanday ko'rishini va ulardan foydalanishni shakllantiradi. Ko'pincha internet tarmoqlaridagi umumiy guruhlardagi faollik va umumiy texnologik qurilmalarga bo'lgan talab ularning texnologiyaga bo'lgan xatti-harakatlarini ko'rsatadi. Misol uchun, turk iste'molchilari, agar ular ishonchli va madaniy ahamiyatga ega bo'lsa, ijtimoiy media platformalarida elektron almashish va brendlar bilan aloqa qilish ehtimoli ko'proq. Turk madaniy me'yorlarini tushunadigan va hurmat qiladigan brendlar turk iste'molchilari o'rtasida aloqalar o'rnatish va sadoqatni rivojlantirishda yanada muvaffaqiyatli.

Yoshlar demografiyasi katta avlodlarga qaraganda raqamli texnologiyalarni tezroq qabul qilish ehtimoli ko'proq. Bu yosh guruhlarda internet va smartfondan foydalanishni ko'rsatadigan statistikada yaqqol ko'rinib turibdi. Masalan, Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish boshqarmasi (BTK) tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, 2020-yilda 16-24 yoshdagi shaxslar orasida internetdan foydalanish 96,8 foizni tashkil etgan bo'lsa, 65 va undan katta yoshdagilar orasida bu ko'rsatkich 29,6 foizni tashkil qilgan.⁵

⁵ "Cultural factors influencing ICT adoption and the internet: A review of the literature". (Elektron manba) URL: <https://typeset.io/papers/cultural-factors-influencing-ict-adoption-and-the-internet-a-gbgl7tp7> (Murojaat sanasi: 29.04.2024)

Shuningdek, Turkiyadagi mijozlar o'zlarining ta'lim ehtiyojlari uchun onlayn ta'lim platformalariga tobora ko'proq murojaat qilmoqdalar. Buni bir necha omillar bilan izohlash mumkin. Birinchidan, onlayn o'quv platformalari qulaylik va moslashuvchanlikni taklif etadi, bu esa odamlarga qisqa vaqt elektron o'z uylarida o'rganish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, band bo'lgan mutaxassislar va an'anaviy ta'lim muassasalariga kirish imkoniga ega bo'lmagan shaxslar uchun jozibador. Ikkinchidan, onlayn ta'lim platformalari ko'pincha odamlarga o'zlarining qiziqishlari va maqsadlariga erishishga imkon beradigan keng doiradagi kurslar va fanlarni taklif qiladi. Va nihoyat, onlayn ta'lim platformalari ko'pincha o'quv jarayonini yaxshilash uchun multimedia va texnologiyalardan foydalangan holda interaktiv va qiziqarli o'rganish tajribasini taqdim etadi. Pandemiya davrida onlayn o'quv platformalarining o'rni sezilardi darajada oshdi, chunki an'anaviy ta'lim muassasalari yopilishga majbur bo'ldi va shaxslar o'z ta'lim ehtiyojlari uchun onlayn platformalarga murojaat qildi.⁶

Turkiya boy madaniy merosga an'ana va tarixga ega va uni chuqur qadrlaydi. Turklar zamonaviylik va texnologik taraqqiyotni o'zlashtirgan holda, madaniy ildizlari va o'zligini ham qadrlaydi. Turk madaniyati va merosini aks ettiruvchi raqamli texnologiyalar, jumladan, tilga xos elektron, an'anaviy musiqa striming platformalari va madaniy meros ilovalari turk foydalanuvchilari orasida yaxshi aks sado beradi va ularni qabul qilishga undaydi.

Islom dini turk jamiyati va madaniyatida muhim rol o'ynaydi va hayotning turli jabhalariga, jumladan, texnologiyadan foydalanishga ta'sir qiladi. Kamtarlik, halollik va axloqiy xulq kabi islomiy qadriyatlar raqamli xatti-harakatlar va afzalliklarni shakllantiradi. Masalan, islomiy moliya ilovalari, namoz vaqtini eslatuvchi va musulmon iste'molchilarning diniy ehtiyojlari va xohishlariga javob beradigan halol oziq-ovqat yetkazib berish xizmatlariga talab mavjud.

4. Turk jamiyatida Twitter va Instagram platformalarining ijtimoiy ahamiyati.

Turkiya xalqi orasida eng ko'p foydalaniladigan ijtimoiy tarmoqlar qatoridan Twitter, Instagram, Facebook, Whatsapp va Tiktok platformalari yuqori o'rinni egallab turadi. Bularning orasida **Twitter** ijtimoiy o'zaro ta'sir va siyosiy nutq uchun taniqli elektron an'lib xizmat qiladi. Siyosatchilar, faollar va targ'ibot guruhlari Twitterdan yordamni safarbar qilish, ijtimoiy muammolar haqida xabardorlikni oshirish, norozilik va namoyishlar uyushtirish uchun foydalanadilar. Bu esa fuqarolarga Twitter orqali hukumatga aloqador yangiliklarni kuzatishlari, o'z fikrini erkin bildirish bilan tanqid qilishlari va ommaviy munozaralarga kirishishlariga yoki e'tibordan chetda qolishi mumkin bo'lgan nozik mavzularni muhokama qilish uchun yo'l ochadi. Shu bilan birga, Twitter Turkiyadagi saylov kampaniyalari va siyosiy xabarlarda muhim rol o'ynaydi.

⁶ "Cultural factors behind the adoption of e-Learning in Turkey". 2007, January. (Elektron manba)

URL: https://www.researchgate.net/publication/228645042_Cultural_factors_behind_the_adoption_of_e-Learning_in_Turkey (Murojaat sanasi: 30.04.2024)

Siyosiy partiyalar, nomzodlar va tarafdorlar ushbu platformadan yordam yig'ish, tashviqot xabarlarini tarqatish va saylovchilar bilan muloqot qilish uchun foydalanadilar. Twitter nomzodlarga real vaqt rejimida keng auditoriyani qamrab olish, o'z platformalari bilan bo'lishish hamda saylovchilarning tashvishlari va savollariga javob berish uchun qulaylik taqdim etadi. Hashtaglar, retvitlar va eslatmalar foydalanuvchilarga kengroq auditoriya bilan muloqot qilish va onlayn hamjamiyat va harakatlarda ishtirok etish imkonini beradi.

Instagram esa asosan elektron elektron an'lib, foydalanuvchilarga hikoyalar aytib berish, ijodkorlikni ifodalash va tajribalarini namoyish qilish uchun fotosuratlar va videolarni almashish imkonini beradi. Turkiyada Instagram jismoniy shaxslar, korxonalar va tashkilotlar tomonidan kundalik hayotdan, sayohatlardan va maxsus tadbirlardan olingan lahzalarni baham ko'rish uchun foydalaniladi va turk madaniyati, turmush elektron va an'analarini ochiq namoyon etishga bir oyna vazifasini bajaradi. Bundan tashqari, Instagram Turkiyadagi jonli ta'sir o'tkazuvchi madaniyatga ega bo'lib, aktorlik maqomidagi mashhurlar va elektron yaratuvchilar ko'p kuzatuvchilarga ega va iste'molchilarning tendentsiyalari, afzalliklari va xatti-harakatlariga ta'sir qiladi. Influenserlar brendlar bilan hamkorlik qiladilar, mahsulot va xizmatlarni targ'ib qiladilar va homiylik kontenti, sovg'alar va brend hamkorliklari orqali izdoshlar bilan aloqa o'rnatadilar, iste'mol madaniyatini shakllantiradilar va platformada faollikni rivojlantiradilar. Shuningdek, Instagram Turkiyadagi elektron go'zallik tendentsiyalarini shakllantirishda markaziy rol o'ynaydi. Modachilar, go'zallik guruhlari va uslub ta'sirchanlari liboslar ilhomi, bo'yanish bo'yicha qo'llanmalar va uslublar bo'yicha maslahatlar almashishadi. Moda brendlari, dizaynerlar va chakana sotuvchilar Instagramdan yangi to'plamlarni namoyish qilish, iste'molchilar bilan muloqot qilish elektron qilish mumkin bo'lgan postlar va ta'sirchan hamkorlik orqali savdoni oshirish uchun foydalanadilar.

Ushbu platforma Turkiyada sayohat va turizmni targ'ib qilish uchun kuchli vosita bo'lib, foydalanuvchilar diqqatga sazovor joylar, manzarali va madaniy diqqatga sazovor joylarning ajoyib fotosuratlari va videolarini baham ko'rishadi. Sayyohlik kengashlari, sayyohlik agentliklari va mehmondo'stlik korxonalari Instagramdan yo'nalishlarni ko'rsatish, tashrif buyuruvchilarni jalb qilish va foydalanuvchi tomonidan yaratilgan tajribalar orqali sayohatga ilhom berish uchun foydalanadilar. Qo'shincha ravishda, Instagram turk taomlari madaniyatida muhim o'rin tutadi. Foydalanuvchilar an'anaviy taomlar, oshpazlik ijodlari va ovqatlanish tajribalari haqidagi og'izni suvga soluvchi fotosuratlar va videolarni baham ko'rishadi. Oziq-ovqat blogerlari, oshpazlar va restoranlar Instagramdan o'z menyularini namoyish qilish, maxsus takliflarni targ'ib qilish va retseptlar, pazandachilik bo'yicha qo'llanmalar va restoran sharhlari orqali ovqat ixlosmandlari bilan muloqot qilish uchun foydalanadilar.

Ushbu ikki platformaning asosiy farqi, Twitterda turklar siyosiy yangiliklardan xabardor bo'lishsa, Instagramdan madaniy bag'rikenglikni, turkey an'analarni global miqyosda targ'ib etish uchun foydalanishadi

5. Turkiyaning 2030-yilga qadar axborot-kommunikatsion texnologiyalarining rivojlanishi uchun tuzilayotgan yo'nalishlar.

Turkiyaning AKT landshafti 2030-yilga borib, uning evolyutsiyasini shakllantiruvchi asosiy tendentsiyalar, keng imkoniyatlar va strategik yo'nalishlar bilan belgilab qo'yilgan sezilarli o'zgarishlarni kutmoqda. Bu yo'nalishda turkiya raqamli infratuzilmalarni yana rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Bulardan, 5G tarmog'ining keng miqyosda yoyish va internet ulanishlari sust bo'lgan hududlarda uni kuchaytirish tartibot ishlari ko'rib chiqilmoqda. Qo'shimcha ravishda, texnik innovatsiya markazlari tashkil etish bo'yicha loyihalar tuzilmoqda. Istanbul, Anqara va boshqa shaharlar innovatsiyalar, tadbirkorlik va texnologik startaplar o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantiradigan jonli texnologik markazlarga aylanadi. Sanoatda raqamli transformatsiya uchun ham qulayliklar yaratiladi. Ekspertlar fikricha hozirda Turkiya 2.0 va 3.0 sanoat oralig'ida hisoblanadi. Shuning uchun ham hukumat ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshligini oshiruvchi IoT, AI va avtomatlashtirish kabi 4.0 sanoat texnologiyalar sonini oshirmoqda. Shu bilan birgalikda, electron tizimlarga qarshiliklarni oldini olish maqsadida kibexavfsizlik va ma'lumotlar maxfiylikiga e'tiborni kuchaytirmoqda. Sog'liqni saqlashdan tortib moliyagacha bo'lgan tarmoqlar bo'yicha sun'iy elektron va mashina o'rganishning ortib borayotgan integratsiyasi samaradorlik va innovatsiyalarni oshiradi, hamda axborotli qarorlar qabul qilish, jarayonlarni optimallashtirish va biznes tushunchalarini ochish uchun katta ma'lumotlar tahlilidan foydalanishga e'tibor qaratadi. Bundan tashqari, fan, texnologiya, muhandislik va matematika (STEM) ta'limiga e'tibor qaratish, rivojlanayotgan AKT landshafti uchun tayyorlangan malakali ishchi kuchini tarbiyalaydi va mahalliy iste'dodlarni saqlab qolish va global tajribani jalb qilish bo'yicha tashabbuslar AKT ishchi kuchini kuchaytirib, innovatsiyalar va raqobatbardoshlikni oshiradi. Teletibbiyot va raqamli sog'liqni saqlash yechimlari sohasidagi yutuqlar sog'liqni saqlash sohasini inqilob qiladi, foydalanish imkoniyati va bemorlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilaydi. Ushbu loyihalar orqali Turkiya hukumati o'zining ichki va tashqi siyosiy-ijtimoiy rivojida raqamli texnologiyalar o'rnini oshirish uchun harakat qiladi.⁷

⁷ "Turkey's ICT Revolution 2030 Trends, Opportunities, and Future Directions". 2023, Nov 20. (Elektron manba) URL: <https://www.linkedin.com/pulse/turkeys-ict-revolution-2030-trends-opportunities-future-priyanka-raj-j7suc> (Murojaat sanasi: 27.04.2024)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bülent G., Emin K., Deniz E. D.; "THE EVOLUTION OF THE DIGITAL DIVIDE IN TURKEY". (Elektron manba) URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/jore/issue/76264/1268528>
2. Emre Ö., Halil I. C., Hikmet Er., Eyup C.; Dynamic capabilities, path dependence and real options relationship model: A case study from Turkey. (Elektron manba) URL: https://www.researchgate.net/publication/260834757_Dynamic_capabilities_path_dependence_and_real_options_relationship_model_A_case_study_from_Turkey
3. "E-Commerce's Role In Turkey's Economic Growth". (Elektron manba) URL: <https://www.go-globe.com/e-commerces-role-in-turkeys-economic-growth/>
4. Hewa M.Z. Marwan O.; "Advantages and Challenges of E-Government in Turkey". 2020, November. (Elektron manba) URL: https://www.researchgate.net/publication/346024158_Advantages_and_Challenges_of_E-Government_in_Turkey/link/5fb68e89a6fdcc6cc64abedd/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmtpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmtpY2F0aW9uIn9
5. María L.H.A. "Cultural factors influencing ICT adoption and the internet: A review of the literature". (Elektron manba) URL: <https://typeset.io/papers/cultural-factors-influencing-ict-adoption-and-the-internet-a-gbgl7tp7>
6. Priyanka Raj., "Turkey's ICT Revolution 2030 Trends, Opportunities, and Future Directions". 2023, Nov 20. (Elektron manba) URL: <https://www.linkedin.com/pulse/turkeys-ict-revolution-2030-trends-opportunities-future-priyanka-raj-j7suc>
7. Rojan Gümüş. "Digital technology use in turkey and the need for new e-health literacy measurement tools". (Elektron manba) URL: https://www.researchgate.net/publication/363757418_DIGITAL_TECHNOLOGY_USE_IN_TURKEY_AND_THE_NEED_FOR_NEW_eHEALTH_LITERACY_MEASUREMENT_TOOLS
8. Seda H. Bostancı, Seda Yıldırım; "Digital Transformation in Public Services: A Review of Turkey During the COVID-19 Pandemic". April, 2022. (Elektron manba) URL: https://www.researchgate.net/publication/359760377_Digital_Transformation_in_Public_Services_A_Review_of_Turkey_During_the_COVID-19_Pandemic
9. Simon K.; "Digital 2023: Turkey". (Elektron manba) URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey>
10. Siew M. B., Lemai N., Brian J. C., Konrad P.. "Cultural factors behind the adoption of e-Learning in Turkey". 2007, January. (Elektron manba) URL:

https://www.researchgate.net/publication/228645042_Cultural_factors_behind_the_adoption_of_e-Learning_in_Turkey

11. Statistika: "E-commerce in Turkey - statistics & facts". (Elektron manba) URL: <https://www.statista.com/topics/9411/e-commerce-in-turkey/#topicOverview>

12. Statistika: "Digital payments in Turkey - statistics & facts". (Elektron manba) URL: <https://www.statista.com/topics/10877/digital-payments-in-turkey/#topicOverview>

13. Statistika: "Total number of active mobile banking customers in Turkey from 2014 to 2023". (Elektron manba) URL: <https://www.statista.com/statistics/888594/turkey-number-of-active-mobile-banking-customers/>

14. Turkiya: "Türkiye's Digital Transformation Move". 2023, January 12. (Elektron manba) URL: <https://cbddo.gov.tr/en/news/6651/turkiye-nin-dijital-donusum-hamlesi>